

מערכי שיעור לשכבה צעירה (כיתות א-ג) בנושאי יהדות וסביבה

חודש אדר א'

נושאים:

❖ אחריות האדם לעולם

❖ שבת- יום כדור הארץ

❖ בל תשחית ופסולת

כתיבה: הדס ילינק

לפרטים נוספים ויצירת קשר: hadas@tevaivri.org.il

טבע עברי- יהדות וסביבה

אחריות האדם לעולם

1

- ← אוניברסאליות
- ← שכבה צעירה

הרציונאל:

האם לאדם יש אחריות על שימור העולם? לאחר בריאת העולם ניתנה לאדם בגן העדן משימה: "לְעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה" (בראשית ב', ט"ו). מהי אותה עבודה ומהי אותה שמירה? הדבר משתנה לאורך הדורות. העבודה היא פיתוח העולם על ידי שימוש במשאבים הקיימים בכדור הארץ. לעיתים תכופות האדם מתמקד ב"לְעֲבֹדָה" - בפיתוח העולם, גם על חשבון איכות הסביבה ופגיעה חמורה באדם, בחי, בצומח ובמשאבים לדורות הבאים. האדם פחות עסוק ב"לְשִׁמְרָה". היום המצב בכדור הארץ בהרבה תחומים הוא קריטי. עם התפתחות התעשייה, גידול באוכלוסיית העולם, תרבות הצריכה שגוברת - האדם משתמש ביותר משאבים ממה שיש לכדור הארץ לתת. האדם מייצר יותר פסולת ממה שכדור הארץ יכול להכיל. דברים אלו גורמים להתחממות כדור הארץ, פגיעה במגוון מינים, מדבור ועוני באזורים מוחלשים, זיהום אוויר, מים, קרקע ועוד... אנחנו נמצאים בתקופה בה למעשים שלנו יש השפעה ישירה על הסביבה. זה הזמן לעשות חשבון נפש איפה גם אני ואתם יכולים להשתפר. בשיעור זה נעבור מהלך המלמד אותנו שהאדם מקבל המון מהטבע, וקיומו תלוי באיכות הסביבה, אבל האדם מחזיר לטבע בעיקר פסולת וזיהום. נלמד שלאדם יש אחריות על המעשים שלו, וכשהוא פוגע בסביבה הוא אינו פוגע רק בעצמו (משל התיבה) אלא בעולם כולו.

המטרות:

- התלמידים יפנימו כי קיום העולם ושמירה על הסביבה הם חיוניים ובעלי ערך דתי.
- התלמידים יבינו כי לאדם יש אחריות לשמירה על הסביבה ולקיום העולם.

מבנה השיעור:

- פתיחה: דיון (מליאה)
- שלב א': משל התיבה (מליאה)
- שלב ב': משחק בלונים (עבודה אישית)
- סיכום: משימה לסיים (מליאה)

ההכנות הנדרשות:

- יש להביא טוש מחיק ללוח.
- יש להצטייד בשלושה בלונים לכל תלמיד.
- יש להביא ביגוד להצגה (משל התיבה).

מהלך השיעור:

פתיחה: דיון (מליאה)

- נדון בשאלה: מה אנחנו מקבלים מהטבע? ומה אנחנו נותנים לטבע?
- נרשום את התשובות על הלוח. תשובות אפשריות:
  - מה אנחנו מקבלים מהטבע? הכול - אוויר, מים, מזון, פריחה, חומרי גלם, בעלי חיים, מדע, רפואה.... אין סוף! האדם לא יכול להתקיים ללא דברים חיוניים אלו.
  - מה אנחנו נותנים לטבע? הרבה פעמים אנחנו בעיקר לוקחים... ונותנים לטבע: פסולת ומזהמים - במקום נוף וחוף. כבישים ובתים - במקום שטחים פתוחים. רעש והמולה - במקום שקט ושלווה. והרשימה עוד ארוכה.
  - נסכם: העולם שקיבלנו מאת הקב"ה הוא עולם שלם, מתוקן, יפה (מזכיר את ברכת האילנות) - "בְּרוּךְ אַתָּה ה'... שְׁלֵא חֶסֶר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבִים לְהִנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם אֲךָ הַקְּלֻקֻּלִים שֶׁאֲנַחְנוּ חוּיִים בְּעוֹלָם - הֵם מַעֲשֵׂי יְדֵי אָדָם...

שלב א': משל התיבה (מליאה)

• נספד:

מעשה בחבורה שהיו יושבים בספינה. לקח אחד מהם מקדחה והתחיל לקדוח חור תחתיו. אמרו לו חבריו: מה אתה עושה? אמר להם: מה אכפת לכם? אני קודח רק מתחתיי. אמרו לו: המים עולים ומציפים את כולנו. כולנו באותה ספינה! (על פי המדרש ויקרא רבה ד) הערה: ניתן להוסיף למדרש צבע ולהאריך את הכתוב והתיאורים. ניתן אף להציג אותו יחד עם התלמידים.

• נסביר:

הספינה נמשלת לכדור הארץ. החבורה הם כלל תושבי כדור הארץ. כשאדם 'קודח' בביתו, בחצר האחורית שלו – הוא אינו פוגע רק בעצמו. הוא בעצם פוגם בעולם כולו. למעשים של האדם יש השפעה על כלל האנושות. בנוסף, אנו למדים כי הסוגיה הסביבתית היא סוגיה אוניברסאלית. האחריות על העולם היא של כל אדם באשר הוא אדם, ועל אחת כמה וכמה על אדם מישראל.

שלב ב': משחק בלונים (עבודה אישית)

• נחלק לכל תלמיד שלושה בלונים.

• נבקש מכל תלמיד לקחת בלון אחד בלבד ולנפח אותו הכי גדול. התוצאה: עשרות בלונים התפוצצו...

• נבקש מכל תלמיד לקחת את הבלון השני ולנפח אותו עד המקסימום בלי שיתפוצץ.

• נסביר:

הבלון נמשל כאן לכדור הארץ. אנחנו רוצים לפתח אותו, להאדירו, לבנות ולשכלל, אך לעיתים איננו שמים לב מתי הגבול, ואז אנחנו פוגעים בכדור.

קשה ללמוד לנפח את הבלון אבל לשמור עליו שלם. וזו האחריות של האדם: ללמוד לחיות בעולם באופן ששומר עליו ולא פוגע בו.

כיצד ניתן לחיות באופן זה? נראה דוגמא לכך בשיעור הבא, בו נראה איך דרך יום השבת אנחנו מקבלים כלים לשמור על האיזון בין שימור לפיתוח.

סיכום: משימה לסיים (מליאה)

• נאמר לתלמידים:

בשיעור זה למדנו שאנחנו מקבלים הרבה מהסביבה. הקיום של האדם תלוי באיכות הסביבה – באיכות האוויר, איכות המים, שטחי קרקע לחקלאות, לאנרגיה ועוד. פעמים רבות איננו שמים לב שהעולם שלנו פגיע, ממש כמו הבלון. למעשים של האדם בעולם יש השפעה – חיובית או חס ושלום שלילית.

• נקריא את המדרש בקהלת רבה ז', י"ג:

"בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי – בשבילך בראתי.

תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת – אין מי שיתקן אחריך."

• נרחיב:

המדרש מלמד את האדם שיש לו אחריות על המשך קיום העולם. עליו להעביר לבאים אחריו עולם מלא כל טוב, לפחות כפי שהוא קיבל.

במסגרת השיעורים הבאים נקבל כלים לשמור על העולם שקיבלנו מתנה.

בשיעור זה דנו בהיבטים כלליים-אוניברסאליים.

בשיעור הבא נלמד על יום השבת כיום סביבתי – היבטים לאומיים.

בשיעור האחרון נלמד על "בל תשחית" ועל פסולת ועל העבודה האישית-פרטית ומשפחתית לצמצום הפסולת ולשמירה על הסביבה.

• ניתן משימה לסיים:

לכל תלמיד נשאר אצלו בלון שלם ויפה מהמשימה הקודמת. נחלק טושים צבעוניים לכל התלמידים ונבקש לצייר בהם את העולם כפי שהיו רוצים להעביר הלאה לדורות הבאים.

שבת – יום כדור הארץ

- ◀ מאוניברסאליות לישראל
- ◀ שכבה צעירה

הרציונאל:

בכל העולם בכל שנה ב - 22.4 מצוין יום מיוחד הנקרא "יום כדור הארץ". זהו יום בו נרתמים אנשים בכל העולם להעלאת המודעות לשמירה על איכות הסביבה בכדור הארץ. ביום זה מתקיימות פעילויות שונות בארץ ובעולם, ביניהן "שעת כדור הארץ" - בה מכבים את האור למשך שעה בכל המקומות. ביום זה התקשורת מתייחסת בראש סדר היום לנושאים סביבתיים, מוצעות פעילויות שונות לציבור הרחב בתחום איכות הסביבה ועוד.

יום השבת הוא יום קדוש עוד מזמן בריאת העולם. ליום זה ערכים רבים - משפחתיים, קהילתיים וגם סביבתיים - משום שביום זה האדם נמנע מלשנות את העולם, נמנע מלעבוד, נמנע ממלאכה. האדם שובת יחד עם כל בני ביתו ואפילו עם החיות שבבעלותו. העובדה שיום השבת חל מדי שבוע מלמדת אותנו על חשיבות יום זה לעולם ולאדם.

ניתן לומר שאמנם העולם מציין את יום כדור הארץ פעם בשנה, אך עם ישראל מציין זאת בכל שבוע... (עיין בהמשך בקטע שכתב על כך אהוד בנאי).

המטרות:

- התלמידים ילמדו על יום השבת כ"יום כדור הארץ היהודי", בו האדם נמנע מלעבוד ומלשנות את הבריאה.
- התלמידים יבינו את ההבדלים בין שבת לששת ימי מעשה, ומתוך כך את הקשר שבין שבת לאיכות הסביבה.
- התלמידים יסגלו "שמור וזכור" היונק משבת קודש אל שאר ימי השבוע, כאמצעי המבטא את השמירה על איכות הסביבה בכל השנה.

מבנה השיעור:

- שלב א': יום כדור הארץ - דיון (מליאה)
- שלב ב': משחק ים יבשה (מליאה)
- שלב ג': מה (לא) עושים? (מליאה+ קבוצות)
- סיכום: שבת - "יום כדור הארץ" היהודי (מליאה)

ההכנות הנדרשות:

- יש להביא טוש מחיק ללוח.
- יש להביא דפים ריקים כמספר תלמידי הכיתה.
- יש להדפיס את הקטע של אהוד בנאי.
- יש להדפיס ולצלם את "שמור וזכור" (נספח 1) לפי מספר הקבוצות.

מהלך השיעור:

שלב א': יום כדור הארץ - דיון (מליאה)

- נאמר לתלמידים: בכל שנה מציינים בעולם את "יום כדור הארץ", יום בו האדם לוקח אחריות על הבריאה.
- נדון:
  - מדוע יש צורך לציין את יום כדור הארץ?
  - מה לדעתכם צריך להיות ב"יום כדור הארץ היהודי"?
  - מה מותר לעשות ומה אסור? (מטיילים? נשארים בבית? נוסעים ברכב? הולכים ברגל?)
- נחלק לכל תלמיד דף ריק בו יוכל לצייר / לכתוב מהו "יום כדור הארץ היהודי". נבקש לשרטט / לכתוב את מהלך היום.
- נאסוף את הרשמים והרעיונות ל"יום כדור הארץ היהודי" ונרשום אותם על הלוח.
- נקרא את הקטע של אהוד בנאי:

מדברים עכשיו לא מעט על מצבו העגום של כדור הארץ. ואני שומע כולם אומרים: חייבים בדחיפות לעשות משהו כמו: יום ללא מכוניות, יום ללא רכבות, יום ללא מטוסים, יום ללא אוטובוסים ואופנועים, יום ללא עישון, יום ללא עשן, יום ללא מכוניות כביסה, יום ללא מייבשי כביסה, יום ללא מדיחי כלים, יום ללא טלפונים, יום חיסכון באנרגיה, יום ללא בישול, יום ירוק, יום כחול, יום סגול, יום ללא תאונות, יום ללא עבודה, יום ללא לחץ, יום עגול.

ואני אומר: יש לנו יום כזה מאז שאנחנו זוכרים את עצמנו כעם.

יש לנו יום כזה מאז ומתמיד. מאז שנברא העולם.

יש לנו את השבת, כן, שבת, רבותי, שבת!

שבת זה הרי היום הטוטאלי למען כדור הארץ.

זה טוב לאוויר, זה טוב לאדמה, זה טוב לכביש, לים, למים ולרוח, לנשימה ולנשמה, זה זמן איכות לסביבה, זמן איכות למשפחה, זמן איכות למנוחה...

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּנָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת" (בראשית ב', ג'). שבת שלום!

(אהוד בנאי, הדף הלבן 12.7.2007)

• נדון עם התלמידים:

- האם יום כדור הארץ שתיארנו קודם דומה ליום השבת? במה כן? במה לא?
- מה מוסיף לנו אהוד בנאי בחוויה שלו מיום השבת ומהשמירה על הסביבה?

שלב ב': משחק יום-יבשה (מליאה)

• נקריא את הפסוק: "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה" (דברים ה', י"ג).

• נשאל: מהן המלאכות האסורות בשבת? מהי "מלאכה"?

• נשחק עם התלמידים משחק "יום-יבשה", אלא שבמקום "יום / יבשה" נאמר "יום חול / שבת".

• נסביר את מהלך המשחק:

◦ כל התלמידים עומדים במעגל.

◦ המורה יקריא רשימה של פעולות המותרות / אסורות בשבת.

◦ מלאכה שאסור לעשותה בשבת - התלמידים מתיישים.

◦ מלאכה שמותר לעשות בשבת - התלמידים נשארים לעמוד.

רשימת מלאכות לדוגמה: לנסוע לעבודה / לבית הספר, ללמוד תורה, לדבר בפלאפון, לקרוא ספר, לכתוב עבודה במחשב, לשטוף כלים, לעבוד בגינה, להדליק חשמל, ללכת לחבר, לקנות XXX, ל...

• נדון עם התלמידים:

◦ מה משותף בפעולות שמותר לעשות בשבת?

◦ איזו אווירה זה משרה על יום השבת לעומת שאר ימות השבוע?

◦ האם אתם אוהבים את יום השבת?

• נסכם:

שבת, בשונה משאר ימות השבוע, מזכירה לנו להשקיע במשפחה, בקהילה. מזכירה לנו לנוח.

אם במהלך השבוע אנחנו 'רצים' מדבר לדבר, מבית ספר, לחוג, לסניף, לעזור בבית, להכין שיעורים, לאכול וכו' -

בשבת איננו נוסעים, אנחנו פוגשים בני משפחה, חברים מהקהילה, פוגשים את עצמנו... בשבת אנחנו מנועים

ממלאכה, מנועים מלשנות דברים בעולם. אנחנו מבינים שאמנם האדם הוא נזר הבריאה, אבל גם לו - לא הכול

מותר.

שלב ג': מה (לא) עושים? (מליאה + קבוצות)

• נשאל את התלמידים: כיצד ניתן לנהוג במהלך השבוע קצת כמו בשבת? כיצד ניתן לחוש שלא הכול מותר, שלעולם ולבריאה יש קיום עצמי משלהם וזה לא נכון ולא טוב לשנות אותם כל הזמן אלא רק במינון מדויק?

• נתחלק לקבוצות.

• נסביר שכעת נבדוק מה ניתן להעביר מה"שמור וזכור" של יום השבת אל שאר ימות השבוע.

• נפרט: "זכור" - מבטא עשייה חיובית, "שמור" - מבטא הימנעות ממלאכה.

• נחלק לכל קבוצה חצי מנספח 1 - או את החלק של "זכור" או את החלק של "שמור".

• ניתן זמן לעבודה בקבוצות. לאחר מכן נתכנס חזרה למליאה וכל קבוצה תשתף בדברים שכתבה.

סיכום: שבת - "יום כדור הארץ" היהודי (מליאה)

• נסכם:

- ביום כדור הארץ הבינלאומי יש קריאה לאדם לקחת אחריות על איכות הסביבה שלו. ביום השבת - הדברים פשוט נעשים. עצם שמירה על השבת כיום שבו לא מדליקים חשמל, לא נוסעים ברכב, לא קונים ולא צורכים ועוד - מהווה שמירה על איכות הסביבה. מתוך כך אנחנו למדים שהימנעות מעשייה, כפי שמתקיימת ביום השבת - מצמצמת את פגיעת האדם בסביבה. מכיוון שאין באפשרותנו 'לשבות' שבוע שלם - אנחנו מנסים למצוא דרכים בהן ניתן גם במהלך העשייה והפיתוח - להצטמצם מעט, לזכור את העולם ולשמור עליו.
- נעבור עם התלמידים למישור מעשי יותר: מצורפים מספר רעיונות נוספים ל"שמור וזכור". על הכיתה לבחור נושא אחד אותו היא רוצה לאמץ ביום-יום (ניתן לבחור נושא מהתוך הרעיונות שהתלמידים כתבו).
 שמור: נסיעה ברכב - צמצום הנסיעה ברכב הפרטי במהלך השבוע. לחשוב איפה ניתן ללכת ברגל, לרכב על אופנים או להשתמש בתחבורה ציבורית. זה טוב לסביבה, טוב כלכלית וטוב לבריאות.
 זכור: בעלי חיים - הקלה ביחס שלנו לבעלי החיים ודרישותינו מהם.
 הצעה לפעילות בנושא: בניית מתקני האכלה לציפורים.
 יום ללא בשר - יום בשבוע בו לא אוכלים בשר. ניתן ביום זה לעשות בכיתה סעודה צמחונית...
 שמור: אנרגיה - הקפדה על כיבוי אורות ומיזוג, החלפת הנורות בבית לנורות חסכוניות.
 הצעה לתחקיר בנושא: לבדוק עם התלמידים כמה חשמל צורך מכשיר מסוים על ידי בדיקה של מונה החשמל לפני ואחרי השימוש במכשיר. אם זה בבית הספר - לבדוק את מונה החשמל במשך שבוע: לערוך בכל יום בדיקה מה מראה המונה (וכך ניתן לחשב את הצריכה היומית). לאחר מכן לערוך מבצע הקורא לחסכון באנרגיה (כיבוי אורות ומיזוג) ולבדוק שוב במשך שבוע שלם האם חל שיפור והאם בית הספר השתמש בפחות אנרגיה.

נספח 1 - שמור וזכור

שמור

אלו דברים שאנחנו שומרים (עשייה המותרת בשבת) ברצונכם שנשמור גם בימות השבוע?

זכור

אלו דברים שאנחנו זוכרים (הימנעות ממלאכה) בשבת ברצונכם שנזכור גם בימות השבוע?

בל תשחית ופסולת

- < ציווי לכל אחד מאיתנו
- < שכבה צעירה

הרציונאל:

הפסולת היא תוצר לוואי של אורח החיים שלנו. בכל רגע אנחנו מייצרים פסולת, ולצערנו כמות הפסולת הולכת ועולה בכל שנה (ראו מספרים בהמשך). הפסולת גורמת לנזקים רבים כגון זיהום אוויר, מים וקרקע, פגיעה בשטחים פתוחים ועוד. כל עוד הפסולת מושלכת בתור פסולת – היא עלולה לגרום לנזקים. ברגע שהיא מופרדת – היא יכולה לשמש חומר גלם מצוין לתעשייה. ומכאן מתפתחת כל תעשיית המחזור. אך יש היבט נוסף, קודם, ראשוני: איך ניתן מלכתחילה להימנע מייצור פסולת? כך נמנע מהצורך בפתרונות שונים למחזור הפסולת. (גם לתהליך המחזור יש תוצרי לוואי שהם פסולת...) עלינו להימנע מלהשחית, מלבזבז משאבים שבסופו של דבר הולכים לפח. יש לכך דוגמאות רבות: שימוש בקופסת אוכל במקום שקית לסנדוויץ', הליכה לקניות עם תיק בד, קניית מוצרים באריזות משפחתיות ועוד. איסור "לא תשחית" (דברים כ', ו"ט) המופיע בתורה ביחס לכריתת עצי פרי בעת מלחמה מורחב בדברי הרמב"ם וספר החינוך (בהמשך) לעצם השחתה של כל חומר גלם שיכול להביא תועלת. דבר זה כולל גם חלק גדול מהפסולת שלנו. אם נסתכל מקרוב נגלה שיש לנו זהב בזבל! הרמב"ם (הלכות מלכים ומלחמות, פרק ו' הלכה י"ד): "ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בניין, וסותם מעיין, ומאבד מאכלות דרך השחתה – עובר ב"לא תשחית". ומוסיף על זה ספר החינוך (מצווה תקכ"ט): "שורש (=טעם) המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה. וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם". בשיעור זה נלמד על איסור בל תשחית. נפנים את משמעות הזבל שאנחנו מייצרים ונחשוב איך ניתן לקחת עליו אחריות ולמנוע השחתה נוספת.

המטרות:

- התלמידים יתודעו לכמויות הפסולת השונות שאנו מייצרים.
- התלמידים יבינו כי הפסולת יכולה להפוך למשאב – חומר גלם לשימוש חוזר.
- התלמידים ילמדו כי איסור בל תשחית אוסר השחתה של כל דבר שהוא בעל ערך, כולל חלק גדול ממה שאנחנו רגילים להשליך לפח.
- התלמידים ייקחו אחריות ויאמצו פרויקט להפחתת הפסולת.

מבנה השיעור:

- שלב א': זהב או זבל? (מליאה+קבוצות)
- שלב ב': בל תשחית (מליאה)
- שלב ג': מה עושים (קבוצות+מליאה)

ההכנות הנדרשות:

- יש לחלק מספר ימים לפני השיעור את "מעקב פסולת" (נספח 1) לצורך מעקב משפחתי אחר הפסולת ההולכת לפח.
- יש להביא שקיות אשפה.

מהלך השיעור:

שלב א': זהב או זבל? (מליאה+קבוצות)

- נשתף את התלמידים במספרים על כמויות הזבל שאנו מייצרים:
  - אדם בישראל – 1.5 ק"ג פסולת ביום.
  - כיתה של 30 תלמידים – 45 ק"ג פסולת ביום.
  - בית ספר של 12 כיתות – 540 ק"ג פסולת ביום.
  - בכל מדינת ישראל – 10,500,000 ק"ג פסולת ביום.
  - ובשנה – 383,250,000 ק"ג פסולת!!!

- ניתן משימה:
  - נחלק את הכיתה לקבוצות קטנות (עד חמישה תלמידים בקבוצה). כל קבוצה מקבלת שקית אשפה ועליה לאסוף כמה שיותר פריטים שונים של פסולת, כל פריט מחומר גלם אחר (נייר, פלסטיק, עץ, מתכת, אורגני וכו'...) יש להגביל את התלמידים בזמן – 10 דקות.
  - הערה למורה: אם השיעור מתקיים לפני הפסקת אוכל, מומלץ להביא מספר סוגים שונים של פסולת מראש. כמו כן מומלץ לבקש מראש מהתלמידים לענות על טבלה (נספח 1) בביתם טבלה לפי סוגי החומרים של הפסולת הביתית המושלכת לפח.
  - נעבור על סוגי החומרים מהם עשויים הדברים השונים שאספו התלמידים:
    - פלסטיק
    - נייר
    - עץ
    - מתכת
    - קלקר
    - פסולת אורגנית
  - נבקש מהתלמידים לספר מה הפסולת שהושלכה לפח בביתם ביומיים האחרונים:
    - איזה סוג פסולת היה הנפוץ ביותר?
    - איזה סוג פסולת היה מועט ביותר?
    - האם היה סוג פסולת אחר שלא כתבנו?
  - נאמר לתלמידים: אפשר להסתכל על כל השקיות שלפנינו כפסולת, ואפשר להסתכל עליהן כעל חומר גלם השווה כסף רב! מבט כזה יגרום לחסוך פסולת, להמעיט את הנזק לסביבה ויאפשר שימוש חוזר בחומר גלם מאשר שימוש בחומר גלם חדש כמו עצים, נפט ועוד...
    - נשאל: האם אתם יודעים מה קורה לפסולת מעת שהיא נזרקת לפח?
    - נשמע תשובות ונענה בהרחבה: המצב היום הוא שפסולת המגיעה לפח האשפה עוברת להטמנה, היא נקברת באדמה. לאט-לאט בהתפרקות איטית של חומר הגלם, משתחררת פסולת רעילה – גזים רעילים לאוויר ונוזלים רעילים לאדמה.
    - נסכם:
      - לסיפור הזה יש צד טוב וצד רע: הצד הרע – אנחנו מייצרים יותר מידי פסולת. זוכרים את המספרים מתחילת השיעור? הצד הטוב – אפשר לתקן! יש סוגים שונים של פסולת, ובאמת פסולת יכולה להפוך למשאב – מזבל לזהב! עלינו להשכיל לעשות שימוש חוזר בפסולת שלנו. כמובן שזה לא מספיק והכי טוב שננסה להפחית את כמות הפסולת שאנחנו מייצרים – אבל זה כבר נושא לשיעור אחר.

להרחבה: ניתן לשוחח עם התלמידים על משך התכלות של חומרים.

שלב ב': בל תשחית (מליאה)

- נאמר: התורה בספר דברים (כ', י"ט) מלמדת אותנו שאסור להשחית: "כי תצור אֶל עיר יְמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עִלֶּיהָ לְתַפְשָׁהּ, לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְנִדַּח עָלֶיהָ גֵרְזֵן, כִּי מִמֶּנּוּ תֵאכַל, וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת: כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, לְבַא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר".
- נפנה את תשומת הלב למספר פרטים:
  - מצור – שלב במלחמה. מתואר מצב של עיר שיש עליה מלחמה, והתורה אוסרת להשחית ולכרות את העצים שנמצאים סמוך לעיר. כלומר אפילו בזמן מלחמה שיש סכנה – יש לאדם גבולות מה מותר להשחית ומה אסור.
  - הסיבה – "כי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, לְבַא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר". אומרת התורה: אתה לא נלחם מול העצים, אתה נלחם מול תושבי העיר... העץ הזה עוזר לך. הוא מספק לך מזון, צל, חומר גלם לבנייה, מחסה לבעלי חיים ועוד... אל תגדע את החיים הללו!
- נאמר לתלמידים: מתוך איסור הזה חז"ל וחכמים לומדים קל וחומר: אם במלחמה אסור להשחית, קל וחומר בסתם יום של חול...
- נקריא את דברי הרמב"ם וספר החינוך: הרמב"ם (הלכות מלכים ומלחמות, פרק ו' הלכה י"ד): "ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בניין, וסותם מעיין, ומאבד מאכלות דרך השחתה – עובר ב"לא תשחית". ומוסיף על זה ספר החינוך (מצווה תקכ"ט): "שורש (=טעם) המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב

הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה. וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם".

- נחשוב עם התלמידים: מתוך כל הפסולת שאספנו - האם יש דרך לצמצם את הכמות או להשתמש בפסולת שוב?
- כמה שקיות של סנדביצ'ים מצאתם?
- כמה ניירות היו בפח?
- כמה בקבוקים / פחיות אספתם?
- יש לכם רעיון מה אפשר לעשות על מנת למנוע השחתה של חומר גלם יקר וחשוב?

שלב ג': מה עושים?? (קבוצות/מליאה)

- נאמר: יש מגוון אפשרויות עשייה.
- נחלק את התלמידים לקבוצות לפי הקטגוריות הבאות: בבית / בכיתה / בבית הספר / בחוץ (בטיול, בגינה).
- נבקש מכל קבוצה:
  - לחבר סלוגן המעודד הפחתה של פסולת
  - למצוא רעיונות לצמצום הפסולת בבית / בכיתה / בבית הספר / בחוץ
- נאסוף את הרעיונות.
- נקיים בחירות:
  - על כל תלמיד לבחור דבר אחד שהוא מקפיד עליו מתוך שלל הרעיונות שהועלו
  - על הכיתה לבחור דבר אחד שהיא מקדמת בכיתה / בבית הספר.

רעיונות להרחבה להפחתת פסולת בכיתה ובבית הספר:

- החלטה של הכיתה להביא את האוכל בקופסאות. ניתן לעשות יצירה - כל תלמיד מביא קופסה ומקשט אותה בטושים, מדבקות וכו'.
- הצבת פחי מחזור בכיתה - נייר, אורגני, פלסטיק. מינוי תורנים שאחראים על מחזור החומרים.
- הפרדת פסולת אורגנית ועשיית קומפוסט בחצר בית הספר.
- קמפיין בית ספרי בהובלת הכיתה - שלטים הקוראים לחסוך, ולא רק פסולת, אלא גם שימוש במים ועוד. כי כל תשחית נוגע לתחומים רבים.
- החלטה בית ספרית על הדפסה דו-צדדית של ניירות, הודעות להורים במייל ולא בדף מודפס ועוד.

נספח 1 - מעקב פסולת:

שלום תלמידים! משימה זו חשובה מאוד לשיעור בנושא פסולת ובל תשחית. אנא מלאו בעזרת בני משפחתכם את הטבלה הבאה במהלך היומיים הקרובים:

יום 2	יום 1	
		זבל אורגני
		נייר וקרטון
		פלסטיק ובקבוקים
		מתכת
		עץ
		קלקר
		אחר